

В. І. Манько, Т. М. Мельник

Манжелія

МАНЖЕЛІЯ – село Глобинського району Полтавської області. Манжеліїв. сільс. раді підпорядк. села Вітки та Ламане. Знаходиться на правому березі Псла (на протилежному – с. Піски Козельщин. р-ну Полтав. обл.; 1995 збудовано міст), при впадінні в нього Манжелії (бас. Дніпра), за 110 км від обл. центру, за 45 км від райцентру, за 40 км від м. Кременчук та за 20 км від залізнич. ст. Галещина. Пobl. М. Псел досить звивистий, утворює лимани, стариці та заболочені озера. 1979 створ. Манжеліїв. ботан. заказник (5 га, на околиці М.; бл. 350 видів флори на берегах Псла), 1994 – Псельс. ландшафт. заказник (553 га, між М. і с. Заможне; цінні водно-болотні угіддя заплави Псла; обидва – місц. значення). Пл. М. 9,417 км². За переписом насел. 2001, у Манжеліїв. сільс. раді проживали 1416 осіб, з них у М. – 1114 (1990 – 1166), у Ламаному – 295, у Вітках – 7 осіб; станом на 2017 у М. мешкали 868, у Ламаному – 198 осіб; переважно українці. Нині М. поділено на 4 місцевості (кутки) – Григорівка, Луки, М. і Поділ, які до 1962 були окремими селами. 1956–63 місц. жит. на тер. села знайшли 2 зуби та гомілку ноги мамонта, а також наконечник стріли. Понад р. Манжелія розкопано поселення черняхів. культури. Збереглися залишки давніх курганів, зокрема Близначи, Одиниця, Вариводине. Археол. дослідж. засвідчують існування на тер. сучас. села й городища давньорус. часу. 1983 завідувач відділу археології Полтав. краєзн. музею О. Супруненко виявив залишки 2-х печер Манжеліїв. скиту 17–18 ст. За твердженням більшості краєзнавців, назва села та річки тюрк. походження. Деякі дослідники вважають, що тут була татар. фортеця Манжлик, яка виникла після татаро-монгол. нашествия на давньорус. землі. Кілька століть потому зберігалися тогочасні численні підземні ходи. Вперше згадується на поч. 1620-х рр. серед польс. королів. володінь як Маджала, Манджалія та Мандзяла. У 1-й пол. 17 ст. – укріплене поселення, яке належало до Черкас. староства. На карті, яку 1660 уклав франц. фортифікатор Г. де Боплан, М. позначена як слобода. Від 1628 – у власності князів Вишневецьких. Манжеліївці брали участь у Визв. війні під проводом Б. Хмельницького. Відтоді – у межах спочатку Моск. царства, потім – Рос. імперії. Від 1654 М. переважно перебувала у складі Омельниц. сотні, яка у різний час входила до Чигирин., Кременчуц. і Миргород. полків. 1663–64 – сотенне містечко. У 2-й пол. 17 – на поч. 18 ст. сюди переселилася значна кількість селян-утікачів із Правобереж. України. 1726 було 266, 1729 – 309 дворів. Від 1743 М. разом із селами Зуївці, Обухівка (нині Велика Обухівка; обидва –

Миргород. р-ну), Попівка та Трубайці (нині обидва – Хорол. р-ну) – у власності миргород. полковника Василя Петровича Капніста (бл. 1701 – 1757), який на своїх землях заснував села Ламане, Пузикове, Троїцьке (нині останні два – Глобин. р-ну), Бригадирівка, Василівка (нині обидва – Козельщин. р-ну) та Піски. Усі володіння успадкував його син – поет, драматург, освіт. і громад. діяч Василь Васильович Капніст (1758 – 1823), який мав тісні стосунки з М. Гоголем, Г. Державіним, Іваном Муравйовим-Апостолом і його синами Матвієм, Сергієм, Іполитом та ін. декабристами, поміщиком Д. Трощинським, маєток якого у с. Кибинці (нині Миргород. р-ну) відігравав роль одного із осередків укр. культури. Олексій Васильович Капніст (1796 – 1867) товаришував із Т. Шевченком, саме він познайомив Кобзаря з В. Рєпніною. На поч. 19 ст. Капністи на березі Псла, у місцевості Глухий ліс збудували мислив. будинок, який слугував для відпочинку під час влаштування пікніків і купання. Згодом арх. П. Менгес перебудував його на 2-поверх. палац (зруйнов. у 1-й пол. 20 ст.) у стилі Олександрів. епохи, який містив бл. 30 кімнат, ошатні зали, бібліотеку та був прикрашений колонами, мармур. і бронз. скульптурами, вазами, картинами. З цієї ж родини походять батько та син меценати Василь і Олексій (див. також статтю про Варвару) та батько і дочка колекціонер Ростислав й актриса, засл. арт. УРСР Марія Капністи. Від 18 ст. у М. були також володіння козац.-старшин. родини Остроградських, з якої походить математик М. Остроградський. 1776 згадується дерев'яна церква архангела Михаїла, яку, ймовірно, розібрали, коли споруджували 1841 нову дерев'яну Преображен. церкву на кам'яному фундаменті. При церкві діяли бібліотека та школа. 1776–1923 – у складі Кременчуц. пов.; 1784–95 – Катеринослав. намісництва; 1776–84 та 1796–1802 – Новорос., 1802–1920 та 1922–25 – Полтав., 1920–22 – Кременчуц. губ. У 19 – на поч. 20 ст. – містечко. Від 2-ї пол. 19 ст. – центр Манжеліїв. волості, до якої входили села Ламане, Заможне, Троїцьке та ін. (мешкали понад 7 тис. осіб). 1859 було 445 дворів, проживали 2409 осіб, відбувався 1 ярмарок на рік. 1861 нараховувалося 2575 жит., збиралося 2 ярмарки на рік. 1873 відкрито земську школу. У серед. 1890-х рр. працювали 3 водяні млини, проводили 4 ярмарки на рік. 1900 було 422 двори, проживали 2290 осіб, 1910 – відповідно 435 і 2479. На поч. 20 ст. функціонували земське училище, чол. і жін. церк.-парафіял. школи, церк. б-ка. Під час воєн. дій наприкінці 1910-х рр. влада неодноразово змінювалася. 1923 з Манжеліїв., Пісків. та Федорів. (Фидрів.) волостей створ. Манжеліїв. р-н (16 сільс. рад, 679 квадрат. верст, 42,8 тис. осіб, з них у М. – 2405 осіб), який 1928 був розформований з віднесенням осн. частини до Великокринків. р-ну, решти тер. – до Кременчуц. міськради. 1923–30 М. – у складі Кременчуц. округи; 1932–37 – Харків., від 1937 – Полтав. обл.; 1928–30 та 1935–62 – Великокринків., 1930–35 та від 1962 – Глобин. р-нів. Жит. потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Від 23 вересня 1941 до 26 вересня 1943 – під нім.-фашист. окупацією. 1942–43 – село Кременчуц. гебіту. Діяло рад. підпілля. Понад 300 манжеліївців воювали на фронтах 2-ї світової війни. У М. – заг.-осв. школа, дитсадок; Будинок культури; амбулаторія заг. практики сімей. медицини; у Ламаному – фельдшер.-акушер. пункт. Функціонують нар. хор «Рідні наспіви», зразк. танц. дит. колектив і естрадно-драм. колектив «Медок». 1994–2003

діяла Манжеліїв. телестудія. 2000 споруджено нову цегл. церкву архангела Михаїла. У Полтав. аграр. академії виведено сорт пшениці Манжелія. Встановлено пам'ятник воїнам, які загинули під час 2-ї світової війни, пам'ятні знаки жертвам голодомору, «ГАЗ ММ». Серед видат. уродженців – фахівець у галузі цукр. промисловості А. Загорулько, учасник 2-ї світової війни, Герой Радянського Союзу О. Чайка. М. описали в своїх творах письменники Остап Вишня (оповідання «Дід Матвій» і «Ярмарок») і Б. Загорулько (роман «На семи вітрах»).

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Имъніе «Манжелѣя» // Столица и усадьба. 1914. № 19–20;
2. Ткаченко М. Нарис історії Кременчуччини до поч. XVIII ст. // Зап. Істор.-філол. відділу ВУАН. 1929. Кн. 24;
3. Євселевський Л. І., Терещенко Г. М. Шлюпки пливуть по Пслу: Путівник. Х., 1973;
4. Кракало І. В. Давньоруські знахідки у Манжелії // Полтав. археол. зб. П., 1999;
5. Його ж. Нові знахідки з Манжелії // Археол. літопис Лівобереж. України. 1999. № 2;
6. Рахно К. Красива і давня Манжелія // Полтав. вісн. 2003, 2 трав.;
7. Шерстюк В. Археологічна експедиція «Манжелія–2015» // Нова година. 2015, 28 лип. – 3 серп.;
8. Супруненко О. Давньоруський слід в історії містечка Манжелії // Край. 2015, верес.;
9. Пономаренко Є. Китайський слід у побуті золотоординських завойовників [про археологічну знахідку у с. Манжелія] // Там само. Груд.

Бібліографічний опис:

Манжелія / В. І. Манько, Т. М. Мельник // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-65882>

